

9 Priskevek prof. dr. Matjaža Jeršiča k razvoju slovenske geografije turizma in rekreacije

Dejan Cigale

Z naraščanjem pomena turizma in rekreacije po drugi svetovni vojni so se zanju postopoma začeli zanimati tudi slovenski geografi. Tako so se posamezna dela, ki so se ukvarjala s turizmom, pojavila že v petdesetih (npr. Vrišer, 1957) in še v večji meri v šestdesetih letih, ko je bil med drugim objavljen učbenik Turistična geografija (Bračič 1963), nastala pa je tudi vrsta drugih del. Med njimi lahko že zasledimo tudi več prispevkov Jeršiča (1967a; 1967b, 1968 ...). Kljub temu pa je vse do sredine sedemdesetih let 20. stoletja obseg raziskovanj s področja geografije turizma in rekreacije v Sloveniji ostajal zelo skromen.

Pregled geografskega raziskovanja turizma in rekreacije v Sloveniji (Cigale, 2010) pokaže, da je bil ravno Matjaž Jeršič prvi slovenski geograf, ki se je temu področju začel kontinuirano posvečati, hkrati pa se je številnih tem lotil kot prvi v Sloveniji. Potemtakem je zgodovina slovenske geografije turizma in rekreacije v veliki meri povezana z njegovim delom, ki je z geografskega zornega kota obravnavalo številna vprašanja s tega področja, ki so bila relevantna za boljše razumevanje turizma in rekreacije, pa tudi njun razvoj. V nadaljevanju bo tako pozornost namenjena delu Matjaža Jeršiča, ki sodi na področje proučevanja turizma in rekreacije oziroma prostega časa. Namen pričujočega besedila bo osvetliti njegov prispevek k razvoju te veje geografije ter se ustaviti pri nekaterih ugotovitvah njegovih del, ki so relevantne še danes, poleg tega pa pomembne tudi z vidika današnjega proučevanja turizma in rekreacije v Sloveniji.

V času svojega delovanja se je Jeršič posvečal številnim različnim vprašanjem, nekaterim izmed njih pa je namenil več pozornosti. Pri tem kaže omeniti zlasti proučevanje izletniških potovanj oziroma bližnje rekreacije, različne vidike razvoja turizma v alpskem svetu ter problematiko sekundarnih počitniških bivališč. V nadaljevanju bodo zato nekoliko podrobneje obravnavana zlasti tista njegova dela, ki sodijo na omenjena tri področja, čeprav so bila deležna njegove pozornosti tudi številna druga vprašanja.

9.1 Raziskovanje bližnje rekreacije

Obdobje po drugi svetovni vojni je tudi na Slovenskem predstavljalo čas naglega naraščanja turističnih tokov, kar je bilo tudi posledica naraščanja lastništva osebnega avtomobila. To še zlasti velja za čas od vključno šestdesetih let naprej. V okviru tega

so čedalje pomembnejša in bolj opazna postajala enodnevna in nekajurna turistična potovanja, ki so bila zaradi omejenega časa večinoma usmerjena na relativno bližnja območja. Ta pojav je v veliki meri ostajal zunaj kroga zanimanja slovenske geografije, pa tudi drugih strok. Ravno Jeršič je bil prvi, ki mu je namenil večjo pozornost in to je bilo eno tistih področij, ki jih je raziskovalno najbolj temeljito proučil.

Prva tovrstna raziskava je nastala že konec šestdesetih let (Jeršič, 1971a; 1973). Izletniški tokovi so bili proučeni na primeru štirih slovenskih mest, in sicer Ljubljane, Maribora, Kranja in Murske Sobote, podatki pa so bili pridobljeni s pomočjo ankete gospodinjstev. Cilj anketne raziskave je bil ugotoviti obseg populacije, ki je vključena v izletniško rekreacijo, prostorski obseg in usmerjenost izletniških tokov ter njihove prostorske zahteve in posledice. Na ta način je bila dobljena prva celovita podoba izletniške rekreacije v Sloveniji in ugotovljene nekatere njene temeljne značilnosti.

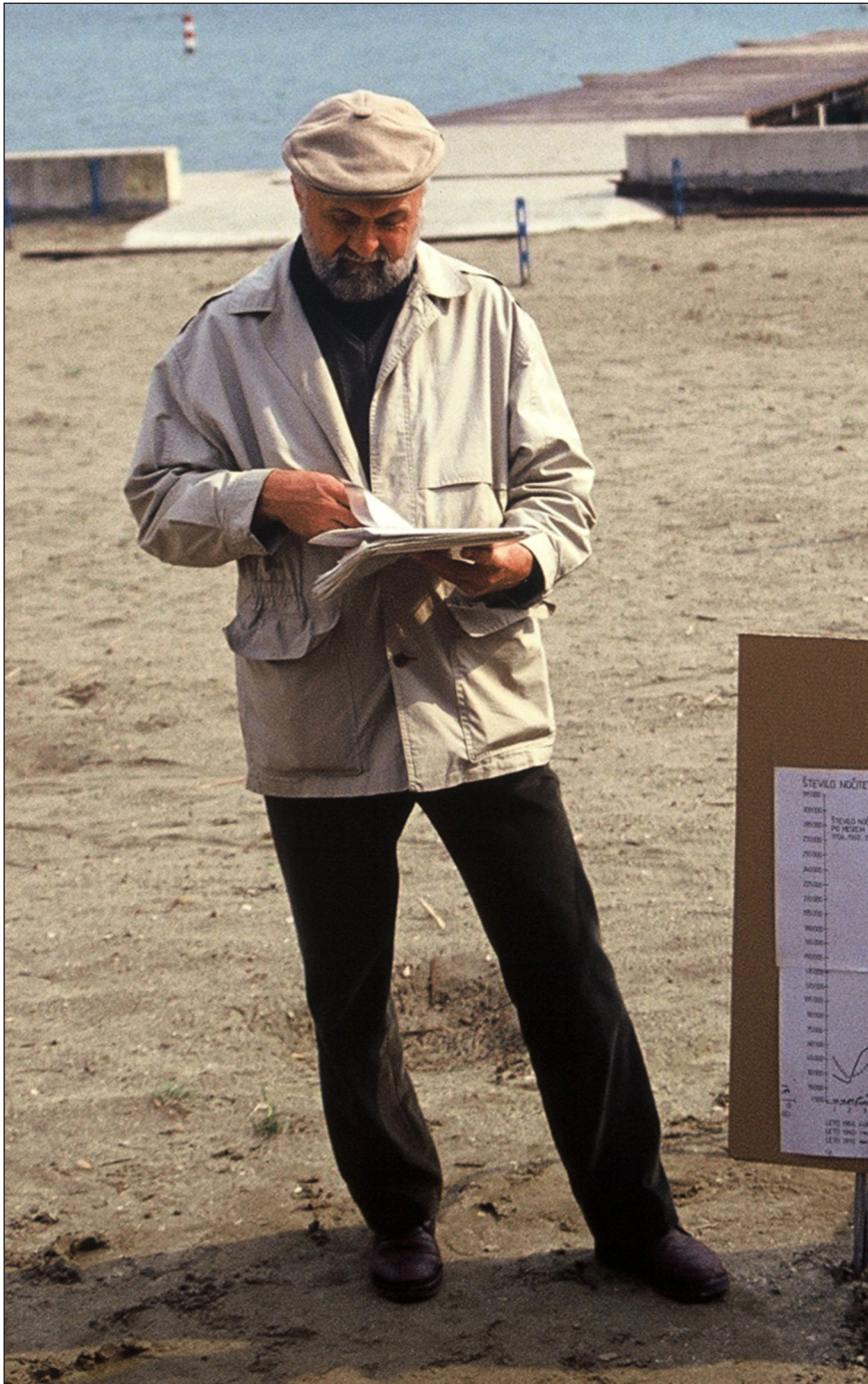
Raziskava je pokazala, da je bil osebni avto najpomembnejše izletniško prometno sredstvo in da je večina izletniških tokov ostajala znotraj razmeroma skromnega radija (do nekaj 10 ali kvečjemu do 100 km). Glede tega so bile med obravnavanimi mesti prisotne določene razlike (Jeršič, 1971a, str. 267). Prebivalci Ljubljane so največ (58 %) svojih potovanj usmerili proti ciljem v radiju med 40 in 100 km, pri Murski Soboti pa je kar 65 % izletniških potovanj seglo le do 40 km iz mesta. Povsod so bile najbolj priljubljene dejavnosti, kot so kopanje, obisk pri prijateljih ali sorodnikih, hoja oziroma sprehod, sončenje ... Prednjačile so torej dejavnosti, ki ne zahtevajo večjih stroškov in niso vezane na posedovanje posebne opreme. Razporeditev ciljev izletniških tokov je kazala razmeroma močno razpršenost in ni bila v tolikšni meri skoncentrirana na alpsko in submediteransko Slovenijo kot turistični tokovi, ki vključujejo prenočevanje (Jeršič, 1971a).

Delež oseb, ki se niso udeleževale izletniških potovanj, nikakor ni bil zanemarljiv. V obdobju 1968/69 je delež anketirancev, ki zaradi rekreativnih motivov ob koncu tedna sploh niso odšli iz mesta, znašal od 25 % v Ljubljani do 29 % v Murski Soboti (Jeršič, 1971a).

Ta raziskava ni ostala edina, ki je bila posvečena tej tematiki, temveč je bilo kasneje (Jeršič, 1984b; 1992; 1998) izvršenih še nekaj podobnih. Še posebej temeljito je Jeršič proučil ta pojav v devetdesetih letih. On je bil tudi tisti, ki je v slovensko strokovno terminologijo uvedel pojem bližnja rekreacija (po zgledu nemške *Naherholung*; npr. Jeršič, 1992; 1995) kot oznako za tista pristočasna potovanja, ki so časovno omejena na prosti čas med delovnim tednom ali ob (podaljšanem) koncu tedna in zaradi svoje časovne omejenosti večinoma usmerjena na relativno bližnja območja.

Ugotovitve omenjenih raziskav so pomembno prispevale k boljšemu razumevanju tega področja. Med drugim so opozorile na dejavnike, ki so relevantni za pristočasno ravnanje prebivalcev. Med njimi se je kot še zmeraj pomembno pokazalo tudi poreklo slovenskih mestnih prebivalcev (Jeršič, 1995) oziroma sorodstvene vezi med mestom in podeželjem. Dobršen del pristočasnih potovanj ni bil pogojen s »čistimi« pristočasnimi motivi, temveč je bila prisotna tudi želja po izboljševanju življenjskega standarda z obdelavo zemlje, hkrati pa so bile pri pristočasnem udejstvovanju pomembne tudi vrednote, izvirajoče iz agrarne družbe. S tem je mogoče povezovati zelo razširjeno posedovanje počitniških bivališč na vinogradniških območjih, kar je pogosto združeno z lastno proizvodnjo vina (Jeršič, 1995; 1998).

Slika 9.1: Prof. dr. Matjaž Jeršič na terenskih vajah študentov geografije (foto: arhiv B. Lampič).

Jeršič je opozoril tudi na prepletanje pristočasnega z drugimi motivi. Tako je npr. navajal, da nekateri ljudje doživljajo pešačenje ali kolesarjenje kot pristočasno udejstvovanje tudi na poti z rednega dela, iz šole ali trgovine proti domu. Tudi obdelovanje vrta, vinograda ali nabiranje gozdnih sadežev ima za mnoge ljudi dvojen pomen, tako rekreacijskega kot oskrbnega (Jeršič, 2002). Pri tem odnosi do posameznih dejavnosti niso nujno konstantni in nespremenljivi: »Treba je upoštevati, da v številnih primerih človekov trenutni odnos vpliva na to, ali je dejavnost, ki jo opravlja pristočasna« (Jeršič, 2002, str. 178). Jeršič je opozoril tudi na pomen socialnih motivov, tj. želje po medsebojnih stikih oziroma druženju, kot dejavnika, ki vpliva na pristočasno ravnanje (npr. Jeršič, 1998; 2000), kar se je v urbanem okolju med drugim odražalo tudi v razvoju in razširjenosti gostinskih lokalov.

Njegove raziskave so opozorile na razlike v pristočasnem ravnanju v času med delovnim tednom in ob koncih tedna, ki so pogojene z različno količino prostega časa, ter na razlike med letnimi časi, ki so pogojene s spreminjajočimi se vremenskimi razmerami v posameznih delih leta. Te vplivajo na različne možnosti za ukvarjanje s posameznimi rekreacijskimi dejavnostmi na prostem. Tako so se npr. v Ljubljani med delovnim tednom kot najpomembnejše pokazale dejavnosti hoja in sprehajanje, obiskovanje prijateljev in znancev ter obdelovanje vrtička, ob koncu tedna pa so bile poleg že omenjenih v ospredju tudi nekatere druge dejavnosti: v poletni polovici leta kopanje in sončenje, nabiranje gob in gozdnih sadežev idr., v zimskem času pa npr. alpsko smučanje (Jeršič, 2002). Razlike niso bile zelo velike, a vseeno je dobro razvidno, da manj razpoložljivega prostega časa med delovnim tednom vpliva na izbor dejavnosti, s katerimi se je mogoče ukvarjati bliže doma in ob manjši skupni porabi časa (vključno s potjo do ciljnega območja).

Velika raznolikost motivov je vplivala na izredno širok spekter ravnanja v prostem času, pa tudi na razpršenost s pristočasno migracijo povezanih turističnih tokov, ki niso bili usmerjeni samo v tista pokrajinska območja, ki izstopajo po relativno najvišji pokrajinski ustreznosti za rekreacijske aktivnosti na prostem, temveč tudi v taka, ki jim običajno ne pripisujemo posebne rekreacijske ustreznosti (gričevje, hribovje). To je prišlo dobro do izraza tudi pri pristočasnih potovanjih Ljubljancanov, katerih izleti so bili usmerjeni tako v najbolj prepoznavne in razvite turistične regije (Zgornja Gorenjska, Koprsko Primorje) kot tudi v za stacionarni turizem manj privlačne pokrajine (Dolenjska, Notranjska; Jeršič, 1995). Podoben vzorec je bil opažen tudi pri drugih slovenskih mestih (Jeršič, 1984b; 1998).

Ker so tovrstne empirične raziskave nastale s precejšnjim medsebojnim časovnim razmikom, je primerjava njihovih rezultatov omogočila vpogled v trende in morebitne spremembe na tem področju. Tako je primerjava z izsledki starejše ankete pokazala, da se od 1971. do 1995. leta pomen najpogostejših oziroma najbolj množičnih pristočasnih dejavnosti ni bistveno spremenil. Na vrhu so bile namreč po obeh anketah iste dejavnosti (Jeršič, 2002).

Jeršič (1992) je opozoril tudi na stagnacijo intenzitete izletniških potovanj, kar je povezoval tudi z relativno povečanimi transportnimi stroški. Pričakanja, da se bo s posodabljanjem slovenskega cestnega omrežja radij izletniških potovanj postopoma povečal, se do devetdesetih let niso potrdila, saj podatki niso kazali na bistveno širjenje območij bližnje rekreacije. To je opozarjalo na veliko občutljivost

izletniških potovanj na razdaljo/oddaljenost. Eden pomembnih vzrokov za take razvojne težnje je bila tudi prevlada kratkih (poldnevni ali nekajurnih) izletniških potovanj. Razen tega so bile opazne težnje, da so se aktivnosti prostega časa v večji meri kot prej skušale ponovno približati mestu. Raziskave so zaznale tudi nekatere spremembe v prostočasnem ravnanju, ki pa niso bile zelo množičnega značaja. Postopoma in predvsem med mlado ter deloma srednjo generacijo se je povečevalo zanimanje za nekatere športnorekreacijske aktivnosti, ki so vezane na višji življenjski standard ter na posebno športno znanje in opremo ali tehnično rekreacijsko infrastrukturo (npr. vožnja z gorskimi kolesi, tenis, čolnarjenje na divjih vodah, prosto plezanje ...; Jeršič, 1992; 1998).

Jeršičeve raziskave so opozorile tudi na dejstvo, da različni načini preživljanja prostega časa čedalje močneje vplivajo na pokrajinske strukture. Za izvajanje številnih rekreacijskih dejavnosti sta potrebni posebna pokrajinska ustreznost in estetska privlačnost, kar vpliva na zgoščanje rekreacijskega obiska na takšnih območjih. Poleg tega je za številne prostočasne dejavnosti potrebna določena infrastruktura, tako splošna kot posebna (dovozne ceste, parkirišča, planinske poti, smučarske žičnice ...), kar vpliva tudi na zunanjo podobo pokrajine (Jeršič, 1998). Večstranska povezanost med rekreacijo in pokrajino se kaže na različne načine. Na eni strani so številne oblike rekreacije odvisne od pokrajinskih značilnosti, na drugi strani pa lahko tudi pomembno vplivajo nanje. Glede na odvisnost rekreacijskih dejavnosti od pokrajine jih je razdelil v različne skupine (npr. dejavnosti, ki so povsem odvisne od pokrajinskega potenciala; dejavnosti, ki so navezane zgolj na grajene športne objekte; dejavnosti, s katerimi se ukvarjamo na prostem, vendar znotraj naselij ...; Jeršič, 1998; 1999a). Kot je zapisal, je z navedeno razčlenitvijo želel opozoriti na to, da so prostočasne dejavnosti v Sloveniji vezane na različna pokrajinska območja, pa tudi na raznovrstne objekte in naprave.

Kot je ugotavljal Jeršič (1992), je tudi v pokrajinskih učinkih bližnje rekreacije mogoče zaznati policentrično zasnovan razvoj. Ta se kaže v raztreseni razporeditvi rekreacijskih območij okrog posameznih slovenskih mest (Jeršič, 1992). K dekoncentriranim oziroma razpršenim učinkom bližnje rekreacije prispeva tudi veliko število različnih oblik rekreacije in omejen radij z njimi povezanih migracij (Jeršič, 1992; 1998). Ne glede na to prihaja tudi do pojavov močne koncentracije obiskovalcev, in sicer (vsaj občasno) na tistih lokacijah, kjer se dejavnosti bližnje rekreacije prekrivajo s počitniško rekreacijo (to je rekreacijo počitniških gostov turističnih krajev; Jeršič, 1998).

Na značaj ter prostorsko in časovno usmerjenost z bližnjo rekreacijo povezanih učinkov vplivajo tudi nekatere druge značilnosti izletniške oziroma bližnje rekreacije. Tako sta priljubljenost alpskega smučanja ter socialni pomen te dejavnosti vplivala na njeno pospeševanje ne glede na rentabilnost, kar je imelo za posledico nastajanje smučišč zgolj regionalnega ali lokalnega pomena (Jeršič, 1992). Želja lokalnih skupnosti po lastnem smučišču je povzročila njihovo gradnjo deloma tudi na območjih brez zanesljive snežne odeje, s čimer je prišlo do problema kritja stroškov nerentabilne smučarske infrastrukture (Jeršič, 1992).

Jeršič je v svojih delih opozoril še na nekatera druga relevantna vprašanja, ki so bila povezana s prostim časom in ki so izhajala tudi iz tega, da prosti čas pomembno prispeva h kakovosti življenja. Ena izmed dilem je povezana s prehajanjem prostočasne

ponudbe v zasebni sektor, kar sicer pogosto vpliva na zmanjševanje s tem povezanih javnih izdatkov in s tem ugodno vpliva na javne finance, na drugi strani pa je pri tem prisotna nevarnost, da bi se razvijala predvsem ponudba, ki jo je mogoče uspešno tržiti, zanemarjala pa tista, ki je za kakovost življenja v mestu bistvena, vendar komercialno nezanimiva (Jeršič, 2002).

Izpostavil je tudi odvisnost številnih oblik prostočasnega udejstvovanja od naravnega rekreacijskega potenciala (npr. vode, gozdovi), katerega varovanje in urejanje sodi med naloge javnega sektorja (Jeršič, 1998; 2002). Takšno razmišljanje se je neposredno navezovalo na področje prostorskega planiranja, na katerem je bil Jeršič dolga leta aktiven in z njim vseskozi povezan. S to problematiko se je neposredno ukvarjal že v sedemdesetih letih (gl. npr. Jeršič, Debelak, 1976; Jeršič, 1977), rezultat tega pa so tudi številna kasnejša dela, ki so z različnih zornih kotov obravnavala problematiko prostorskega planiranja turizma in rekreacije (Jeršič, 1999a). Tudi nadrobno analitično delo o bližnji rekreaciji je dalo rezultate, uporabne na področju prostorskega planiranja (gl. npr. Jeršič, 1999a).

V devetdesetih letih je tudi ovrednotil in izdvojil pokrajinska območja, ki izstopajo po svoji ustreznosti za pomembnejše rekreacijske dejavnosti na prostem, naj bo zaradi doživljajske privlačnosti (zunanjega izgleda), naravne ustreznosti za izvajanje posameznih dejavnosti ali infrastrukturne opremljenosti. Na podlagi tega vrednotenja so bila opredeljena prednostna območja za rekreacijo na prostem (gl. Jeršič, 1998, str. 109; Jeršič, 1999a, str. 87).

9.2 Turizem v alpskem svetu

Drugo področje, ki se mu je Jeršič kontinuirano posvečal, je bil turizem v alpskem svetu. Slovenska alpska območja so že tradicionalno bila tista, ki so skupaj z območjem Slovenske Istre predstavljala težišče razvoja slovenskega turizma, hkrati pa so se ravno tam že zgodaj začela kazati tudi navzkrižja med različnimi cilji in interesi. Tako se ni mogoče čuditi temu, da je Jeršič namenil toliko pozornosti ravno turizmu in rekreaciji na alpskih območjih, pri tem pa se je osredotočal na različna vprašanja.

V tem okviru kaže najprej omeniti njegovo proučevanje Bleda, ki je opozorilo na zelo raznolike učinke, ki jih je s sabo prinesel razvoj turizma. Bled je slovenski alpski kraj z najdaljšo tradicijo turističnega razvoja (gl. npr. Janša, 1968), hkrati pa je med vsemi slovenskimi alpskimi kraji najbolj prepoznaven v tujini. Jeršičevo delo je nazorno pokazalo različne vplive turizma na agrarno dejavnost. Tako je sprva razvoj turizma pozitivno vplival na agrarno proizvodnjo, saj so bili turisti potrošniki mlečnih proizvodov, mesa, krompirja in drugih pridelkov. To se je med drugim kazalo v povečanju števila živine v obdobju 1900–1921 (Jeršič, 1967a; 1967b). Na drugi strani je razvoj turizma vplival na pojav čedalje večjega števila delovnih mest v turizmu in z njim povezanih dejavnosti, kar je vplivalo na postopen upad kmetijske delovne sile. K temu je prispeval tudi sezonski značaj turizma na Bledu, saj je bilo največ potreb po delovni sili v turizmu v času poletne sezone, ki je bila hkrati obdobje viška kmetijskih del. Drug dejavnik, ki je vplival na kmetijstvo, je bil interes tujcev za nakup zemljišč na Bledu. Na ta način so prej agrarna zemljišča spreminjala svojo funkcijo (Jeršič, 1967a; 1967b).

Slika 9.2: Bled je že v drugi polovici 19. stoletja postal eden najbolj obiskanih turističnih krajev v Sloveniji. (foto: B. Lampič)

Zlasti po drugi svetovni vojni so na Bledu postali zelo pomembni vplivi industrializacije, tako da so vplivi turizma na kmetijstvo stopili nekoliko v ozadje, čeprav nikakor niso izginili. Rezultat teh različnih vplivov je bil opazen že v fiziognomiji samega naselja (Jeršič, 1967a; 1967b). Prisotni so bili tudi sezonski vplivi na delovno silo, ki jo je Bled v poletnem času izrazito privlačil (Jeršič, 1967b; 1970).

Vpliv turizma na izrabo zemljišč, razvoj in fiziognomijo naselja se po drugi svetovni vojni ni povečal. Novo nastajajoči objekti v nasprotju s predvojnimi niso imeli istočasno tudi pomembnejših turističnih funkcij. Za novejši razvoj naselja tudi ni bila več značilna specifična »turistična gradbena fiziognomija«; ta se ni več razlikovala od ostalih neturističnih gorenjskih naselij (Jeršič, 1967b).

Ne glede na raznovrstne učinke turizma je Jeršič ugotavljal, da je Bled v šestdesetih letih – kljub temu da je šlo za najbolj prepoznaven in najbolj obiskan alpski turistični kraj – predstavljal nečisto turistično naselje. Deloma je šlo za naselje z lastnimi primarnimi in sekundarnimi funkcijami, deloma pa je bil tudi spalno naselje za prebivalce, ki so bili zaposleni v drugih zaposlitvenih središčih (Jeršič, 1967b).

Bled je primer alpskega turističnega kraja z dolgo tradicijo in z velikim turističnim obiskom (redno je po prihodu turistov med peterico ali celo trojico najbolj obiskanih krajev v Sloveniji), v alpski Sloveniji pa je nastala še vrsta drugih (manjših in večjih) turističnih krajev, v katerih je vloga turizma večinoma ostajala bolj v ozadju. Tako je Jeršič (1984a; 1984c) v osemdesetih letih ugotavljal, da je bilo prebivalstvo alpskih dolin skoraj v celoti odvisno od dnevnih migracij zaradi zaposlitve v bližnja industrijska središča. Turizem potemtakem ni bil poglobitvi vir delovnih mest, kot je to bil marsikje drugje v Alpah. Opozoril je tudi, da se je relativni pomen Alp v okviru turizma v tedanji (jugoslovanski) državi zmanjševal (Jeršič, 1984c), in sicer na račun precej bolj intenzivnega razvoja na jadranski obali.

Ne glede na to je bila v osemdesetih letih 20. stoletja turistična funkcija prisotna kar v 11 % od skupaj 800 naselij na ožjem območju slovenskih Alp (na temelju indikatorjev o javnih objektih za namestitve turistov). Če bi uvrstili med turistične kraje tudi tista naselja, v katerih so bila stanovanja za počitek in rekreacijo (in to samo naselja z več kot 5 stanovanji), bi imelo na začetku osemdesetih let turistično funkcijo 137 ali 16 % naselij (Jeršič, 1984c). Potemtakem je bil tedaj turizem v večini krajev sicer razmeroma sekundarnega pomena, a precej razširjen, kar je vplivalo tudi na razpršenost njegovih vplivov.

Omeniti kaže še Jeršičevo (1984a; 1984c) tipizacijo turističnih naselij (pri kateri je uporabil podatke o bivalnih zmogljivostih in turističnem prometu), ki je ločevala naslednje tipe: turistični kraji v okviru stalnih naselij, v katerih je turistična funkcija dominantna, turistični kraji v okviru stalnih naselij, v katerih je turistična funkcija sekundarna in relativno skromnega pomena, samostojna naselja oziroma zaselki počitniških bivališč zunaj stalnih naselij ter lokacije z zimskošportnimi napravami zunaj stalnih naselij.

Tudi v drugih Jeršičevih delih (Jeršič, 1983a; 1984a) je obravnavana večfunkcijska vloga slovenskih Alp, pri čemer je posebno pozornost posvetil njihovi rekreacijski in turistični vlogi. V zvezi z razvojem turizma v slovenskih Alpah je v svojih delih (npr. Jeršič, 1983a; 1984a; 1999b) opozoril na več upoštevanja vrednih značilnosti. Tako se veliki monostrukturni turistični centri, kakršni so bili že v osemdesetih letih poznani z več drugih alpskih območij, v Sloveniji niso razvili, zato pa se je turizem pojavil predvsem v številnih manjših krajih, v katerih turistična dejavnost ni imela dominantne vloge. Turizem je predstavljal, razen na območjih nad zgornjo mejo in okrog nje, kot tudi na posameznih jezerskih območjih in v primeru posameznih smučarskih območij, le sekundarno oziroma dopolnilno rabo prostora. Ohranila se je prevlada kmetijstva in gozdarstva. Velik del slovenskih Alp je predstavljal območja dnevne migracije v večje urbane zaposlovalne centre. Nastanitvene zmogljivosti (z izjemo počitniških bivališč) so ostale omejene na tradicionalne turistične kraje, novi pomembnejši turistični kraji pa se niso oblikovali. Prisoten je bil sicer tudi razvoj novih »smučarskih središč« na pretežno novih lokacijah zunaj območja stalne poselitve (npr. Krvavec, Ljubelj, Velika planina, Zatrnik), a se iz njih niso razvili pomembnejši turistični kraji s pripadajočimi nastanitvenimi zmogljivostmi, kar je bil primer na številnih drugih alpskih območjih. Opazna je bila zlasti hitra rast počitniških bivališč, ki so se pojavila tudi v krajih, ki drugače niso izkazovali nikakršne turistične funkcije. Ker je v gorskem svetu poletni turizem vseskozi ohranil velik (pogosto vodilni) pomen, je bilo odločilnega pomena za razvoj turizma gosto in oskrbovano omrežje planinskih poti na zgornji gozdni meji in nad njo (Jeršič, 1983a; 1984a).

Tudi konec devetdesetih let je Jeršič (1999b) lahko ugotavljal, da se slovenski alpski svet ne uvršča med intenzivno preoblikovane gorske turistične regije. Problemi turistične zasičenosti so zato mnogo manj izraziti kot v številnih drugih alpskih pokrajinah. S tem v zvezi je opozoril, da ima zaradi tega Slovenija možnost, da pri nadaljnjem razvoju turizma upošteva negativne razvojne težnje, ki so prišle do izraza v tujih območjih intenzivnejšega turističnega razvoja in se jim izogne. »Razmeroma skromen turistični razvoj naših alpskih pokrajin lahko sedaj, ko so poleg pozitivnih razvidni tudi problematični učinki turizma, ocenjujemo tudi kot prednost, saj tako stanje olajšuje uveljavljanje ekološko in socialno ustrežnejše razvojne strategije« (Jeršič, 1999b, str. 60).

Slika 9.3: Kranjska Gora je najbolj prepoznaven slovenski zimskošportni turistični kraj. (foto: M. Ogrin)

Že doslej omenjena Jeršičeva dela, ki so obravnavala turizem v slovenskih Alpah, niso mogla mimo vloge zimskega turizma (npr. Jeršič, 1999b). Turizem v Alpah je namreč v veliki meri odvisen od zimske sezone in alpskega smučanja, zato ne čudi, da je temu vprašanju že zgodaj namenil pozornost. Pri tem je posebej upošteval vlogo snežne odeje kot ključnega dejavnika za razvoj zimskošportnega turizma (Jeršič, 1966). Rezultat je bilo ovrednotenje posameznih območij Slovenije glede na trajanje snežne odeje. Pri tem je uporabil podatke o snežni odeji več kot 50 meteoroloških postaj za obdobje 1947/48–1958/59. Po njegovih ugotovitvah so le območja nad 2200 m v Julijskih Alpah lahko računala na več kot 200 dni trajajočo snežno odejo zadostne debeline, da bi omogočala smuko. Na drugi strani je za območja, med katera sodita npr. tudi Kranjska Gora in Vzhodno Pohorje, ocenil, da obstaja nevarnost, da se bo smuka zakasnila v januar ali da bo trajala le kak teden. Njegov zaključek je bil, da ima Slovenija omejene pogoje za razvoj zimskega turizma, k čemur prispeva ravno razmeroma kratkotrajna in nezanesljiva snežna odeja na obsežnih območjih. Še preden je postala aktualna razprava o vplivu podnebnih sprememb je Jeršič torej že opozoril na omejitve, povezane z naravnimi dejavniki. Na ta način se je s pomočjo konkretnih podatkov učinkovito vključil v razpravo o tem, kakšne pogoje za zimski turizem ima Slovenija, ki je bila tedaj aktualna v Sloveniji. Razvoj sistemov za umetno zasneževanje (gl. npr. Vrtačnik Garbas, 2008) je sicer deloma omilil probleme, povezane z nezanesljivo snežno odejo, nikakor pa jih ni odpravil.

Čeprav so slovenska smučišča v veliki meri služila lokalnemu povpraševanju (Jeršič, 1992), so se vsaj večja med njimi neposredno soočala s konkurenco v drugih državah

(kar velja danes v še večji meri), zato je bilo pomembno poznati in upoštevati tudi, kaj pomeni slovenska smučarska ponudba v okviru celotnih Alp. V enem izmed svojih del (Jeršič, 1989) je tako obravnaval razvitost zimskošportne infrastrukture v turističnih krajih v vseh alpskih državah. Na tej osnovi je smučarska območja razvrstil v deset različnih tipov. Analizo alpskih smučarskih območij je zasnoval s pomočjo treh skupin kriterijev: prostranost območja, raznolikost in zahtevnost smučarskih prog ter zanesljivost in trajanje sezone oziroma snežne odeje. Od skupno 382 upoštevanih oziroma ovrednotenih alpskih smučarskih območij jih je bilo 70 % uvrščenih med tipe, ki po zimskošportni ponudbi zaostajajo za vodilnimi tipi, ki so zajemali večje, bolj opremljene in prodornejše smučarske centre. Deseterica večjih slovenskih alpskih smučarskih območij se je po opravljeni tipizaciji uvrstila v spodnji del med vsemi alpskimi območji, to je med zadnje štiri tipe, označene kot ožja in manjša območja (Jeršič, 1989). Ob teh ugotovitvah se je Jeršiču zastavljalo vprašanje o konkurenčnosti območij, ki zaradi pomanjkljive naravne ustreznosti nimajo možnosti za uvrstitev v zgornjo skupino smučarskih centrov. Taki kraji lahko računajo predvsem z manj zahtevnimi zimskimi turisti, ki pretežno sodijo v skupino slabših smučarjev ali začetnikov. Predvideval je, da je mogoče v prihodnje pričakovati diferenciacijo alpskih turističnih krajev glede na njihovo prilagojenost različnim hotenjem turistov ter neenako naravno primernost.

9.3 Sekundarna počitniška bivališča

Eden izmed pojavov, ki se je močno razširil po drugi svetovni vojni in pomembno zaznamoval tudi preživljanje prostega časa številnih slovenskih prebivalcev, je bil razmah sekundarnih počitniških bivališč. Že Jeršič je tej temi namenil precej pozornosti, kasneje pa je bila še podrobneje proučena zlasti s strani Gosarja (1981; 1982; 1984 ...).

Jeršič (1968a; 1968b) je bil avtor prvega slovenskega geografskega dela, ki je bolj temeljito obravnavalo pojav sekundarnih počitniških bivališč, in sicer na primeru Slovenije in zahodne Istre. Ugotavljal je, da je v času raziskave sicer posedovalo sekundarno počitniško bivališče le 0,7 % slovenskih nekmečkih gospodinjstev, da pa so imela ta bivališča pomembno funkcijsko in fiziognomsko vlogo med turističnimi prostorskimi učinki. Opozoril je tudi na dejstvo, da so na posameznih območjih predstavljale nastanitvene zmogljivosti v teh bivališčih celo več kot 20 % vseh, ponekod pa so predstavljala sploh poglobljen učinek turizma. Ugotavljal je, da so za ta bivališča značilne različne specifikke (glede na uporabo gradbenega materiala, velikost, arhitekturne oblike ter lokacije). Taka bivališča so v primerih, kjer so se združila v obsežnejše zaselke, predstavljala nov fiziognomsko specifičen tip naselij (Jeršič, 1968b). Na razmeščanje počitniških stanovanj so vplivali tudi različni motivi njihovih graditeljev in na podlagi pogloblitnih motivov je ločil več funkcijskih oblik teh stanovanj (Jeršič, 1968b). Pri prvi obliki se delovni oziroma oskrbni motivi prepletajo z rekreacijskimi, druga oblika počitniških stanovanj pa je povezana predvsem z rekreacijskimi nagibi lastnikov. Na to kaže že njihova razporeditev na rekreacijsko najbolj privlačnih območjih.

Na sorazmerno hiter razvoj počitniških stanovanj so vplivali nekateri specifični določevalni dejavniki, npr. omejena možnost vlaganja viškov osebnih sredstev v proizvodne dejavnosti (Jeršič, 1992). Jeršič je opozoril tudi na tesno povezavo razmaha

počitniških bivališč v Sloveniji s pojavom bližnje rekreacije (Jeršič, 1992). Počitniška stanovanja je označil za enega njenih najpomembnejših pokrajinskih učinkov (Jeršič, 1992, str. 98). Njihova rast v obdobju 1971–1991 je bila močno navezana na območja bližnje rekreacije tako okrog večjih kot manjših slovenskih mest. Glede na njihovo razporeditev je ločil dva osnovna tipa teh stanovanj: počitniška stanovanja, ki so locirana v okolici mest v tolikšni bližini, da je mogoče njihovo obiskovanje v prostem času ob koncu tedna ali celo med tednom, drugi tip pa so tista stanovanja, ki so bolj oddaljena in jih zato lastniki obiskujejo večinoma le v času dopusta in med daljšimi prazniki (Jeršič, 1992).

Slika 9.4: Počitniško bivališče na območju Izole. (foto: Š. Guštin)

V več delih se je ustavil pri raznovrstnih učinkih, povezanih s prisotnostjo počitniških bivališč (npr. Jeršič 1998). Ti učinki so bili po njegovih ugotovitvah problematični v vseh predelih splošnega družbenega pomena, kot so npr. ekološko pomembni biotopi, območja, ki so posebej privlačna za rekreacijo na prostem, območja posebnega znanstvenega, estetskega, poučno-vzgojnega in kulturnega pomena, območja primerna za sodobno kmetijsko proizvodnjo ipd. Problematični učinki se lahko pojavijo šele v določeni fazi njihovega razvoja. Posamezni majhni zaselki ne motijo, toda z njihovo širitvijo in transformacijo v stalna naselja pride do vedno močnejših obremenitev okolja. Z inštrumentarijem prostorskega planiranja je možno obremenitve okolja preprečevati, zlasti pa usmerjati tovrstno gradnjo le na bolj primerna območja (Jeršič, 1987b). Še najbolj očiten je bil vpliv sekundarnih počitniških bivališč na preoblikovanje posameznih vinorodnih pokrajin, kjer je zaradi deagrarizacije po drugi svetovni vojni prišlo do opuščanja vinogradniške rabe. Nenačrtna gradnja teh objektov je na vinorodnih območjih, predvsem zaradi gostote in postavljanja neprimernih gradbenih struktur na izpostavljenih legah (slemenih), marsikje razvrednotila dotedanji pokrajinski videz (Jeršič, 1998).

Na drugi strani je ugotavljal, da imajo v nekaterih primerih počitniška bivališča pozitiiven učinek, zlasti če omogočajo vzdrževanje kulturne rabe tal (npr. lastniki počitniških hiš in hkrati posestniki vinogradov so marsikje bistveno pripomogli k oživiljanju ali vzdrževanju kulturne vinorodne pokrajine; Jeršič, 1998), obnavljanje stanovanjskega fonda s kulturnim pomenom, ne zasedajo območij, ki so okoljsko občutljiva ali nadpovprečno primerna za druge vrste rabe, pri njihovi gradnji pa so upoštevani tudi vsi ukrepi za preprečevanje obremenjevanja naravnega okolja ter urbanistične norme (Jeršič, 1987b).

Razpršenost počitniških stanovanj in razmeroma malo lokacij z njihovo večjo koncentracijo sta pripomogla, da so z njimi povezani učinki fiziognomsko manj očitni (Jeršič, 1998). Poleg tega so problemi, ki jih je povzročila gradnja počitniških bivališč v nekaterih pokrajinah, v Sloveniji vendarle razmeroma zelo omiljeni, saj so omejevalni ukrepi, utemeljeni s prostorsko politiko, pripomogli, da počitniška stanovanja vsaj v večjem obsegu niso prodrli v nekatera pokrajinsko visoko ocenjena območja, kot na primer v ožji obalni pas morja, jezer, rek, v zgornje dele alpskih dolin in dolinic ali pa na nekatere planine z bogato kulturno dediščino. Poleg tega je na zmanjšanje gradnje počitniških stanovanj v turistično posebej privlačnih obmorskih pokrajinah Slovenije vplivalo tudi njeno preusmerjanje na obalne dele sosednje Hrvaške (Jeršič, 1998). (Da so s počitniškimi bivališči povezani problemi, kot npr. črne gradnje, v novejšem obdobju vendarle vsaj lokalno okrepljeni, govori prispevek Počitniška bivališča v Občini Piran.)

Pri proučevanju sekundarnih počitniških bivališč se Jeršič ni omejil samo na Slovenijo, temveč je obravnaval ta pojav tudi v okviru celotne tedanje države, tj. Jugoslavije (Jeršič, 1987b). Glede na njihovo razporeditev je ugotavljal, da je bilo samo 38 % počitniških bivališč na območjih, ki so turistično izrazito privlačna. Pomemben del jih je bil v krajih, ki leže sorazmerno blizu večjih jugoslovanskih mest. Tudi v tem primeru je torej prišel do nekaterih podobnih ugotovitev v zvezi z dejavniki razmeščanja teh bivališč kot v Sloveniji.

9.4 Nekatera druga vprašanja turističnega razvoja v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji

Poleg doslej omenjenih vsebin se je Jeršič posvetil še vrsti drugih tem, s katerimi pa se večinoma ni tako kontinuirano ukvarjal. V nadaljevanju bodo omenjeni le nekateri bolj ilustrativni primeri. Med zanimivejšimi je raziskava slovenskih turističnih krajev (Jeršič, 1974), v kateri je primerjal turistično in splošno gospodarsko razvitost slovenskih občin. Pokazalo se je, da so relativno manj razvite slovenske občine tudi turistično manj razvite. Razvoj prenočitvenih zmogljivosti v letih pred nastankom raziskave ni kazal, da bi se ugotovljeno razmerje spreminjalo v korist manj razvitih občin. Skromen delež prenočitev v manj in najmanj razvitih občinah (16 %) je pričal o tem, da je bil dotedanji turistični razvoj močnejši v razvitejših slovenskih občinah, in sicer tako zaradi močnejšega razvoja poslovnega turizma v večjih mestih kot tudi zaradi hitrejšega razvoja s prostočasnimi motivi pogojenega turizma na območju razvitejših občin. Ugotavljal je, da je pomanjkanje naravnih danosti za razvoj turizma bilo

vzrok skromne turistične razvitosti le v delu manj razvitih občin. Med drugimi razlogi omenja prometne dejavnike, ki so bili odraz splošnega prometnega regionalnega neravnovesja (Jeršič, 1974). Na podlagi takšnega stanja je ugotavljal, da »turizem ni odigral vloge uravnoteževalca regionalnih razlik med posameznimi občinami« (Jeršič, 1974, str. 138).

Jeršič se je posvetil tudi vplivu turizma na družbeno-ekonomski značaj slovenskih turističnih krajev oziroma na zaposlitveno strukturo teh krajev (Jeršič, 1991). Njegova analiza je pokazala, da je bilo v Sloveniji razmeroma malo turističnih krajev, ki bi bili enostransko usmerjeni oziroma specializirani v turistično dejavnost. Več pomembnejših turističnih središč je bilo celo izrazito polifunkcionalnih in so se v njih dejavnosti, pogojene s turizmom, prepletale z dejavnostmi sekundarnega sektorja (npr. Bled, Rogaška Slatina, Laško, Radenci, Izola, Postojna ...). Kraji, katerih funkcija je temeljila na s turizmom povezanih delovnih mestih, so le v maloštevilnih primerih oblikovali naselitveno omrežje s prevlado turističnih funkcij (Zgornjesavska dolina nad Martuljkom, okolica Bohinjskega jezera, obalni del med Izolo in Portorožem). Drugod je šlo za posamezne turistične kraje, ki so bili sredi naselitvenega omrežja, v katerem so prevladovale neturistične funkcije.

Podobno kot že omenjena raziskava sekundarnih počitniških bivališč v Jugoslaviji (Jeršič, 1987b) so tudi nekatere druge njegove raziskave obravnavale celotno tedanjo državo Jugoslavijo (npr. Jeršič, 1983b). Med značilnostmi jugoslovanskega turizma na začetku osemdesetih let je kot bolj pomembne navajal njegovo usmerjenost v že turistično razvita obalna območja, izrazito sezonski značaj turizma, veliko mobilnost domačih turistov, spremembe pri izbiri prometnih sredstev za pot na dopust, pa tudi razvoj novih turističnih območij (Jeršič, 1983b, str. 85).

Za obalna območja, ki so imela v jugoslovanskem turizmu prevladujočo vlogo, je Jeršič (1990a) ugotavljal, da je imel turizem pozitivne demografske učinke predvsem v tistih krajih, ki so razpolagali s pomembnejšimi osnovnimi turističnimi zmogljivostmi, skupaj z oskrbnimi, obrtnimi in prometnimi dejavnostmi ter neturističnimi centralnimi funkcijami uprave in izobraževanja, pa tudi z manjšimi industrijskimi obrati. V krajih, kjer je šlo za izrazito sezonski turizem in kjer so prevladovale dopolnilne nastanitvene zmogljivosti (zasebne sobe, počitniški domovi ...), je bil demografski razvoj negativen. Izjemo so predstavljali le kraji na območju dnevne migracije v zaledju večjih industrijskih (zaposlovalnih) središč.

9.5 Pomen dela Matjaža Jeršiča za slovensko geografijo turizma in rekreacije

Jeršič je kot prvi slovenski geograf obravnaval več aktualnih in pomembnih tem s področja turizma in rekreacije. Tako je rezultat njegovega dela prva celovita podoba izletniške/bližnje rekreacije v Sloveniji, ki je do danes ostala tudi najbolj temeljita. Čeprav ostaja (tudi zaradi pomanjkanja ustreznih podatkov) ta oblika prostočasnih/turističnih potovanj precej v ozadju zanimanja strokovne javnosti, je ključnega pomena za kakovostno življenje slovenskega prebivalstva, hkrati pa je tudi njen gospodarski pomen znaten (gl. npr. Zagoršek in sod., 2008). Tudi njegovo

obravnavanje turizma v slovenskih Alpah je podalo celovito in kompleksno podobo tega pojava v eni najbolj privlačnih in hkrati najbolj občutljivih slovenskih pokrajin. Pri tem je upošteval tudi širši kontekst, znotraj katerega so delovali slovenski alpski turistični kraji, hkrati pa je že zgodaj opozarjal na dileme, ki so se kot zelo relevantne pogosto izkazale predvsem kasneje (npr. odnosi med turizmom in okoljem, problemi zanesljivosti snežne odeje ...).

Pričujoči prispevek seveda ne nudi celovitega prikaza dela obravnavanega avtorja. Omeniti bi bilo mogoče še številna dela, ki so se lotevala drugačnih tem, npr. številne regionalnogeografske obravnave (razvoja) turizma na posameznih območjih (npr. Notranjska – Jeršič, 1987a; Portorož – Jeršič, 1990b), pojav turizma na kmetiji (npr. Jeršič, 1971b; 1986) ali pa vprašanje ekoturizma (Jeršič, 2003). Pri tem je šlo za oblike turizma, ki so v zadnjih letih pridobile na pomenu in se razširile tudi v slovenskem prostoru.

Pomembna značilnost in kakovost njegovega dela je pogosto tesna navezanost na problematiko prostorskega planiranja. Na ta način so imele njegove raziskave še dodatno praktično oziroma aplikativno relevantnost.

Jeršičevo delo je osvetlilo turizem in rekreacijo kot pomembni sestavini sodobnega življenja. Tako turizem kot rekreacija sta odvisna od naravnega okolja in družbe ter hkrati vplivata nanju. Predstavljata pomemben prostorski pojav, ki zato zahteva posebno obravnavo. Že zgodaj je opozoril na potencialne konflikte med turizmom in rekreacijo ter varstvom narave in okolja. Oboje opozarja na potrebo po upoštevanju s tem povezanih različnih potreb in interesov tudi na področju prostorskega planiranja ter varstva narave in okolja.

Jeršičevo delo je predstavljalo ključen prispevek h geografskemu raziskovanju turizma in rekreacije, hkrati pa je prineslo vrsto ugotovitev, ki nam še zdaj omogočajo lažje razumevanje tako tedanjega kot današnjega stanja. Pomembno je tudi to, da turizem in rekreacija v njegovih delih nista bila obravnavana predvsem (ali celo izključno) z gospodarskega vidika, kar se pogosto dogaja, temveč je Jeršič opozarjal tudi na prostorske implikacije njunega razvoja ter na njun pomen za kakovost življenja.

Viri in literatura

- Bračič, V., 1963. Turistična geografija. Maribor, Obzorja, 398 str.
- Cigale, D., 2010. Geografsko raziskovanje turizma in rekreacije v Sloveniji. Dela, 33, str. 97–110.
- Gosar, A., 1981. Problemi gradnje počitniških hišic v alpskem svetu Slovenije. V: Gorenjska, 12. zborovanje slovenskih geografov Kranj-Bled. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 237–250.
- Gosar, A., 1982. Počitniška bivališča na slovenskem podeželju. V: Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 166–174.
- Gosar, A., 1984. Počitniška bivališča na Dolenjskem s posebnim ozirom na razvoj v Novomeški pokrajini. V: Dolenjska in Bela krajina, 13. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 291–304.
- Janša, O., 1968. Zgodovina turizma na Slovenskem. Turistični vestnik, 16, 1–6.

- Jeršič, M., 1966. Snežna odeja in reliefne značilnosti, glavna dejavnika razvoja zimskega turizma. Turistični vestnik, 14, 5, str. 192–200.
- Jeršič, M., 1967a. Problem iskorištavanja zemljišta u turističkoj pokrajini Bleda. V: Zbornik radova prvog jugoslavenskog simpozija o agrarnoj geografiji u Mariboru od 3. do 5. decembra 1964. Ljubljana, Komisija za agrarne strukture i agrarne pejzaže Saveza geografskih društava SFRJ, Inštitut za geografijo Univerze; Maribor, Združenje visokošolskih zavodov, str. 89–92.
- Jeršič, M., 1967b. Vpliv turizma na zaposlitveno strukturo prebivalstva ob primeru naselja Bled. Turistični vestnik, 15, 4, str. 162–164.
- Jeršič, M., 1968a. Sekundarna – počitniška bivališča v Sloveniji in Zahodni Istri (Obseg, oblike, razporeditev in problematika nastajanja počitniških hišic). Turistični vestnik, 16, 1, str. 5–13.
- Jeršič, M., 1968b. Sekundarna počitniška bivališča v Sloveniji in Zahodni Istri. Geografski vestnik, 40, str. 53–67.
- Jeršič, M., 1970. Zum Problem der Fremdenverkehrsfunktionen, dargestellt am Beispiel von Bled. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, 6, str. 49–54.
- Jeršič, M., 1971a. Izletniška rekreacija mestnega prebivalstva in njeni prostorski učinki. Geographica Slovenica, 1, str. 265–272.
- Jeršič, M., 1971b. Povezava med kmetijstvom in turizmom na osnovi tujih izkušenj. V: Turizem na vasi. Ljubljana, Ljubljanska banka; Direkcija za proučevanje gospodarstva, str. 20–26.
- Jeršič, M., 1973. Izletniška rekreacija in njeni regionalni učinki v severovzhodni Sloveniji. Geographica Slovenica, 2, str. 95–103.
- Jeršič, M., 1974. Primerjalna analiza splošne in turistične razvitosti slovenskih občin. Geographica Slovenica, 3, str. 132–141.
- Jeršič, M., 1977. Razvoj sodobne metodologije za prostorsko planiranje rekreacije. Geographica Slovenica, 5, str. 13–29.
- Jeršič, M., 1983a. Turistična funkcija naselij. Geographica Slovenica, 14, str. 52–60.
- Jeršič, M., 1983b. Zum Freizeitverhalten einheimischer Touristen innerhalb Jugoslawiens. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, 23, str. 83–94.
- Jeršič, M., 1984a. Die multifunktionale Bedeutung des slowenischen Alpenraums. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie, 27, str. 11–17.
- Jeršič, M., 1984b. Prostorski učinki rekreacije prebivalstva Novomeške regije. V: Dolenjska in Bela krajina. Prispevki za 13. zborovanje slovenskih geografov v Dolenjskih Toplicah od 12.–14. oktobra 1984. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 276–290.
- Jeršič, M., 1984c. The effects of the touristic development on the Slovene alpine landscape. Geographica Iugoslavica, 5, str. 79–84.
- Jeršič, M., 1986. Kompatibilnost turizma na kmetiji in proizvodnje v celičnih obratih. Dela, 2, str. 85–87.
- Jeršič, M., 1987a. Turistični potencial in razvojne dileme notranjskega turizma. V: Notranjska. Zbornik 14. zborovanja slovenskih geografov, Postojna, 15.–17. oktobra 1987. Ljubljana, Zveza geografskih društev Slovenije, str. 293–306.
- Jeršič, M., 1987b. Učinki počitniških stanovanj na okolje. Geographica Slovenica, 18, str. 65–84.
- Jeršič, M., 1989. Zimsko-športni turistični kraji – razvojne možnosti in dileme. Dela, 6, str. 254–262.
- Jeršič, M., 1990a. Der Einfluß des Tourismus auf die Siedlungsentwicklung an der jugoslawischen Küste. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung, 84, str. 77–90.
- Jeršič, M., 1990b. Turistična transformacija Portoroža. V: Primorje. Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov, Portorož, 24.–27. oktobra 1990. Ljubljana, Zveza geografskih društev Slovenije, str. 221–231.
- Jeršič, M., 1991. Vpliv turizma na zaposlitveno strukturo slovenskih turističnih krajev. Dela, 8, str. 157–163.
- Jeršič, M., 1992. Bližnja rekreacija slovenskega prebivalstva. Geographica Slovenica, 23, str. 93–108.

- Jeršič, M., 1995. Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Ljubljane. *Dela*, 11, str. 151–168.
- Jeršič, M., 1998. Bližnja rekreacija prebivalcev Slovenije. *Geographica Slovenica*, 29, 127 str.
- Jeršič, M., 1999a. Prostorsko planiranje rekreacije na prostem. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, 135 str.
- Jeršič, M., 1999b. Slovenske Alpe – kulturna pokrajina – naravni park – športna arena? *Dela*, 13, str. 47–61.
- Jeršič, M., 2000. Vpliv rekreacije na funkcijsko in strukturno zgradbo Ljubljane. V: Ljubljana. Geografija mesta. Ljubljana, Ljubljansko geografsko društvo; Založba ZRC, ZRC SAZU, str. 229–240.
- Jeršič, M., 2002. Prostočasna funkcija Ljubljane in njene okolice. V: Geografija Ljubljane. Ljubljana, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, str. 171–191.
- Jeršič, M., 2003. Ekoturizem in urejanje prostora. V: Ekoturizem v gorah. Zbornik posveta, Kranjska Gora, november 2002. Bled, Triglavski narodni park, 2002, str. 49–51
- Jeršič, M., Debelak, M., 1976. Zasnova uporabe prostora. Rekreacija. Ljubljana, Zavod SR Slovenije za družbeno planiranje, 132 str.
- Vrišer, I. 1957. Nekateri urbanistični posegi v turizem ob slovenski obali. *Turistični vestnik*, 5, 9, str. 252–254.
- Vrtačnik Garbas, K., 2008. Posledice klimatske spremenljivosti v središčih zimsko-športne rekreacije v Sloveniji. Doktorska disertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 480 str.
- Zagoršek, H., Jaklič, M., Bregar, L., Hribernik, A., Raškovič, M., 2008. Ocena ekonomskega pomena turizma v Sloveniji v letu 2003 in ekstrapolacija za leto 2006 (po metodologiji Satelitski računi za turizem). Ljubljana, Ministrstvo za gospodarstvo RS, 115 str. URL: <http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/razpisi/JN/DT/Brosura-TSA.pdf> (Citirano 10. 9. 2013)